

آسیب شناسی عملکرد بورس کالای ایران (گروه صنعتی و معدنی)

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۲۷۲۸

دی ماه ۱۳۹۱

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۳.....	۱. معرفی اجمالی بورس فلزات لندن (LME).....
۳.....	۱-۱. تاریخچه تشکیل بورس فلزات لندن.....
۳.....	۱-۲. نقش بورس فلزات لندن در ساختار صنعت و اقتصاد.....
۵.....	۱-۳. پذیرش کالا در بورس فلزات لندن.....
۶.....	۱-۴. ابزارها و قراردادهای قابل معامله در بورس فلزات لندن.....
۸.....	۱-۵. نوع و نرخ انواع کارمزدها.....
۸.....	۱-۶. نهاد ناظر و الگوی نظارت بر فعالیتهای بورس فلزات لندن.....
۱۰.....	۲. معرفی اجمالی گروه بورس تجاری شیکاگو.....
۱۱.....	۲-۱. سیستمهای مورد استفاده برای تسویه در اتاق پایاپای.....
۱۲.....	۳. بورس کالای ایران.....
۱۳.....	۳-۱. رویه انجام معاملات در بورس کالای ایران.....
۱۷.....	۳-۲. کالاهای پذیرفته شده در بورس کالای ایران.....
۱۹.....	۳-۳. عملکرد رینگ محصولات فلزی و معدنی.....
۲۴.....	۴. آسیب شناسی عملکرد بورس کالای ایران در گروه محصولات فلزی.....
۲۵.....	ارائه پیشنهادات.....
۲۶.....	منابع و مأخذ.....

آسیب‌شناسی عملکرد بورس کالای ایران (گروه صنعتی و معدنی)

چکیده

شاید بتوان یکی از کارکردهای اصلی بورس‌های کالایی را تسهیل فرآیند عرضه محصولات و کالاهای تولیدی بخش‌های مختلف اقتصاد دانست، اما بورس کالایی ایران تحت تأثیر برخی از موانع ساختاری و اجرایی در جذب محصولات و تولیدکنندگان به این بازار با مشکلاتی روبرو بوده است. در این گزارش ابتدا به‌طور مختصر بورس کالای ایران معرفی شده و سپس رویه انجام معاملات در آن مورد ارزیابی قرار گرفته و در نهایت به بررسی و آسیب‌شناسی عملکرد بورس کالای ایران در رینگ محصولات فلزی پرداخته شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهند که در بورس کالایی مداخلات عمده‌ای در مکانیسم عرضه و تقاضا به‌وجود آمده که موجب خروج برخی از تولیدکنندگان از این بازار شده است. علاوه بر این تفاوت قیمت ایجاد شده برای محصولات در این بازار با بازار آزاد موجب جلب توجه رانت‌جویان شده و تداوم این روند بورس را از اهداف اصلی خود دور کرده است.

در شرایط فعلی اقتصاد، خریداران متقاضی در بورس کالای ایران اعم از تولیدکنندگان و سفته‌بازان با وجود افزایش روزافزون بهای فلزات از بیم گرانی بیش از پیش به خرید روی آورده و سبب فزونی تقاضا بر عرضه و افزایش قیمت مضاعف محصولات فلزی شده‌اند. متأسفانه به‌دلیل عدم ایفای تعهدات دو یا سه شرکت خصوصی در سنوات گذشته، عرضه محصولات این قبیل شرکت‌ها با مشکل مواجه شده است چراکه طبق مقررات بورس، جهت عرضه برخی از محصولات فلزی نظیر فولاد در بورس کالا، مستلزم ارائه ضمانتنامه بانکی به میزان ۱۰۰ درصد ارزش عرضه از طرف عرضه‌کننده می‌باشد که بانک‌ها نیز جهت پوشش ریسک فوق به میزان ۵۰ درصد ضمانتنامه‌ای را که تعهد کرده‌اند به‌صورت نقدی از حساب شخص متقاضی بلوکه کرده و علاوه بر آن معادل ۷۵ درصد ارزش ضمانتنامه را به‌صورت وثیقه ملکی از متقاضی صدور ضمانتنامه بانکی طلب می‌نمایند. همچنین به‌دلیل وقایع و تخلفات بانکی اخیر، شرایط صدور ضمانتنامه روز به روز دشوارتر شده و این امر باعث ایجاد مانعی جهت ورود برخی از شرکت‌های خصوصی به رینگ فلزات شده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود با اتخاذ تدابیری ورود شرکت‌های خصوصی در بورس تسهیل شود.

مقدمه

بورس کالا، بازاری انسجام‌یافته و نظام‌مند برای انتشار و معامله اوراق بهادار مبتنی بر دارایی‌های واقعی است و به همین جهت اهمیت زیادی در توسعه اقتصاد کشورها دارد.

بورس‌های کالایی نقش مهمی در مدیریت و کنترل ریسک، فراهم کردن منابع مالی برای تولیدکنندگان و کمک به برنامه‌ریزی و مدیریت شرکت‌های تولیدکننده و مصرف‌کننده کالاها ایفا می‌کنند. این بورس‌ها عمدتاً فضایی رقابتی و آزاد برای قیمتگذاری منصفانه کالاها فراهم کرده و رانت‌های موجود در بازارهای غیررسمی و غیرشفاف را از بین می‌برند.

بررسی روند پیدایش و تکامل بورس‌های کالا در جهان حکایت از آن دارد که ظهور و گسترش فعالیت این‌گونه بازارها در عرصه اقتصاد کشورها از قرن ۱۹ به بعد در پی پاسخگویی به برخی از نیازهای اقتصادی و در بسیاری موارد جهت رفع برخی تنگناها و موانع در بازار کالاها بوده است. به عبارت دیگر، وجود برخی مشکلات در بازار کالا (در بخش عرضه، تقاضا و توزیع) و به تبع آن نوسان قیمت کالاها در کنار برخی از نارسایی‌ها و ناکارآمدی‌های بازارهای سنتی، از مهمترین عواملی بوده که موجب پدیدار شدن بورس‌های کالا در صحنه اقتصاد کشورهای مختلف شده است. به این ترتیب بورس‌های کالایی عمده دنیا از جمله بورس تجاری شیکاگو^۱ با ۱۷۰ سال سابقه، بورس فلزات لندن^۲ با ۱۳۰ سال سابقه و در ادامه، بورس کالای نیویورک،^۳ بورس کالای توکیو،^۴ بورس کالای شانگهای^۵ و بورس کالای هند^۶ راه‌اندازی شده‌اند که برخی از این بورس‌ها بیش از ۱۰۰ سال سابقه فعالیت دارند.

با این وصف بازار کالاها به‌ویژه محصولات فلزی، معدنی و کشاورزی، در ایران همواره با محدودیت‌ها و دشواری‌های ساختاری زیادی روبرو بوده‌اند و بخش عمده‌ای از این مشکلات مربوط به عدم استفاده از ابزارهای نوین اقتصادی و ساختار نامناسب و ناکارآمد بازار است. به همین جهت نیاز به ایجاد یک بازار نظام‌مند برای تقابل آزاد عرضه و تقاضا در اقتصاد، زمینه‌ساز راه‌اندازی بورس کالایی در ایران شده است.

1. Chicago Mercantile Exchange (CME)
2. London Metal Exchange (LME)
3. New York Mercantile Exchange (NYMEX)
4. TOCOM
5. SHFE
6. MCX

۱. معرفی اجمالی بورس فلزات لندن (LME)

۱-۱. تاریخچه تشکیل بورس فلزات لندن

بورس فلزات لندن یکی از قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین بورس‌های کالایی در دنیاست که فلزات غیرآهنی^۱ (آلومینیم، مس، سرب، نیکل، قلع و روی)، فلزات مینور^۲ (کبالت و مولیبیدن)، شمش فولاد^۳ و محصولات پلیمری (پلی‌پروپیلن و پلی‌اتیلن) در آن معامله می‌شوند. همچنین انواع قراردادهای آتی و اختیار فلزات و همچنین پلاستیک در بورس فلزات لندن قابل معامله است که تحت مالکیت هلدینگ LME با مسئولیت محدود^۴ است، این شرکت، بورس فلزات لندن را اداره می‌کند.^۵

ابزارهای معاملاتی مورد استفاده در بورس فلزات لندن ابزار مناسبی را برای پیش‌بینی قیمت فلزات در آینده فراهم آورده و این درحالی است که از بین بردن ریسک حاصل از نوسان قیمت‌ها، ایجاد جریان نقدی قابل پیش‌بینی و قیمت‌هایی باثبات‌تر برای مصرف‌کنندگان از دیگر مزایای این بورس به حساب می‌آید.

در حال حاضر دادوستدهای بورس فلزات لندن در یک تالار معاملات، به صورت حراج حضوری انجام می‌شود و از طریق یک سیستم ۲۴ ساعته ارتباطات تلفنی میان دفاتر معاملاتی و نیز یک پایانه معاملات الکترونیکی ۲۴ ساعته معروف به LME Select، پشتیبانی می‌شود.^۶

مهارت و خبرگی اعضای این بورس و کمک‌هایی که به ابداع و اجرای برنامه‌های پوشش ریسک اختصاصی برای مشتریان خود در هر مرحله‌ای از تجارت فلزات، ارائه می‌دهد برای کل مجموعه فلزات جهان مهم و حیاتی است و هر روزه به میزان دادوستدهای تجاری می‌افزاید.

۱-۲. نقش بورس فلزات لندن در ساختار صنعت و اقتصاد

فعالیت‌ها و خدمات بورس فلزات لندن را می‌توان به‌طور خلاصه در سه مورد ذیل بیان کرد:

۱-۲-۱. پوشش ریسک

تولید فرآیندی زمان‌بر است و تصمیم‌گیری درخصوص میزان تولید و سرمایه‌گذاری به انتظارات تولیدکنندگان نسبت به درآمدها و هزینه‌هایشان بستگی دارد. هرچه این انتظارات با اطمینان بیشتری شکل گیرد، اعتماد نسبت به فضای کسب‌وکار افزایش یافته و تمایل به سرمایه‌گذاری

1. NON-FERROUS METALS
2. MINOR METALS
3. Steel Billet
4. LME Holdings Limited

۵. جواد فلاح، آذرماه ۱۳۸۸.

۶. همان، فروردین‌ماه ۱۳۸۹.

تقویت می‌شود. به عبارت دیگر، وجود اطمینان نسبی درخصوص درآمدها و هزینه‌های یک طرح کسب‌وکار، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری را در پی دارد. چراکه وقتی یک سرمایه‌گذار نسبت به هزینه‌های یک فرآیند تولیدی و درآمدهای حاصل از آن بی‌اعتماد است، نمی‌تواند انتظارات خود را نسبت به سود مورد نظر از اجرای طرح‌های تولیدی به‌درستی شکل دهد و مدیریت ریسک ناشی از نوسان قیمت به‌عنوان بخشی جدا نشدنی از تجارت در بازار آتی، به‌شمار می‌رود.^۱

۲-۲-۱. ایجاد یک قیمت مبنا برای قراردادهای فیزیکی

کشف قیمت فرآیندی است که از طریق آن قیمت‌های صحیح و عادلانه کالاها از برآیند تقابل نیروهای عرضه و تقاضا تعیین می‌شود و یکی دیگر از رسالت‌های مهم بورس فلزات لندن به‌شمار می‌رود و از منافع اصلی حاصل از کشف قیمت در بورس‌های کالا می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- اعلام قیمت‌های منصفانه و واقعی کالاها،

- عرضه گسترده اطلاعات بازار.

آخرین قیمت‌های نقدی عرضه و تقاضا شده، تبدیل به قیمت‌های روزانه رسمی می‌شوند که در این قیمت‌ها کلیه قراردادهایی که به سررسید می‌رسند تسویه می‌شوند و غالباً به‌عنوان یک قیمت مبنا برای قراردادهای فیزیکی در صنعت جهانی فلزات مورد استفاده قرار می‌گیرند. این قیمت‌ها بلافاصله بر روی تابلوهای خبری نشان داده می‌شوند و در روزنامه‌های مالی مهم و مجلات تجاری به چاپ می‌رسند.^۲

۳-۲-۱. ایجاد نظامی برای انبارداری و تحویل فیزیکی کالا

سومین خدمت اصلی که بورس فلزات لندن ارائه می‌دهد قراردادهای منجر به تحویل فیزیکی است. اغلب قراردادهای بورس فلزات لندن برای بیمه کردن ریسک قیمت مورد استفاده قرار می‌گیرند و قراردادهایی هستند که پیش از آنکه دادوستد نهایی شوند، خریده یا فروخته می‌شوند. در نتیجه، تنها درصد اندکی از این قراردادها با نام تجاری مشخص شده از یک فلز، با شکل و مقداری مشخص منتهی به تحویل فیزیکی می‌شوند. تحویل‌هایی که اتفاق می‌افتد، منعکس‌کننده عرضه و تقاضای بازار هستند. بورس فلزات لندن گزارش‌های مربوط به نخایر روزانه را که شامل این اطلاعات می‌شود و نقش مهمی در برآورد قیمت‌های بازار دارد، جمع‌آوری می‌کند. اطلاعات مربوط

۱. نقش بورس‌های کالا در بهبود عملکرد و توسعه اقتصاد، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش شرکت بورس کالای ایران، آبان‌ماه ۱۳۸۷.

۲. جواد فلاح، بهمن‌ماه ۱۳۸۹.

به تغییرات در موجودی انبارهای بورس فلزات لندن تأثیر بسزایی در بازار این فلزات دارد. زیرا افزایش در موجودی انبار به‌عنوان یک مازاد عرضه در بازار و کاهش در این موجودی به‌عنوان یک مازاد تقاضا در بازار تلقی شده و قیمت این فلزات را تحت تأثیر قرار می‌دهد.^۱

۱-۳. پذیرش کالا در بورس فلزات لندن

در بورس فلزات لندن نیز همانند تمام بورس‌های دنیا برای اینکه یک کالا امکان معامله شدن را داشته باشد باید توسط بورس پذیرش شود. از ابتدای فعالیت این بورس تاکنون کالاهای زیر در این بورس پذیرفته شده‌اند:

- ۱۸۷۷: بورس فلزات لندن با معاملات مس و قلع تأسیس شد،

- ۱۹۲۰: روی و سرب در بورس پذیرش شد،

- ۱۹۷۸: شمش آلومینیم در بورس پذیرش شد،

- ۱۹۷۹: نیکل در بورس پذیرش شد،

- ۱۹۹۲: آلیاژ آلومینیم در بورس پذیرش شد،

- ۲۰۰۰: معاملات شاخص بورس فلزات لندن^۲ امکانپذیر شد،

- ۲۰۰۲: آلیاژ مخصوص آلومینیم آمریکای شمالی^۳ در بورس پذیرش شد،

- ۲۰۰۸: معاملات آتی فولاد را آغاز کرد،

- ۲۰۱۰: معاملات کبالت و مولیبیدن را آغاز کرد.

اندازه قراردادهایی که در حال حاضر در بورس فلزات لندن قابل معامله هستند عبارتند از:

۱. فلزات مس، آلومینیم، سرب و روی که در محموله‌های ۲۵ تنی معامله می‌شوند،

۲. آلیاژ آلومینیم و آلیاژ مخصوص آلومینیم آمریکای شمالی که در محموله ۲۰ تنی معامله می‌شوند،

۳. نیکل در محموله ۶ تنی و قلع در محموله ۵ تنی معامله می‌شوند،

۴. نقره که در محموله‌های ۵,۰۰۰ اونسی معامله می‌شوند،

۵. فولاد مدیترانه و فولاد خاور دور که در محموله‌های ۶۵ تنی معامله می‌شوند،

۶. مولیبیدن در محموله‌های ۶ تنی و کبالت که در محموله‌های ۱ تنی معامله می‌شوند.

امروزه بورس فلزات لندن نهادی است که خدمات آن برای بخش‌های معدن، فلزات و واحدهای مالی جهان حیاتی است و به‌عنوان مثال بورس فلزات لندن، مرجع قیمتی برای آلومینیم، مس، روی، سرب، قلع

۱. همان.

۲. LMEX

۳. NASAAC

و نیکل فراهم کرده است. در سال ۲۰۰۸ میلادی از مجموع ۱۱۳ میلیون و ۲۱۵ هزار قرارداد معامله شده در بورس فلزات لندن ۵۲ میلیون و ۳۱۷ هزار قرارداد آلومینیم، ۵ میلیون و ۳۶۷ هزار قرارداد نیکل، ۲۸ میلیون و ۵۱۱ هزار قرارداد مس، ۶ میلیون و ۵۴۵ هزار قرارداد سرب، ۱ میلیون و ۴۷۹ هزار قرارداد قلع، ۱۶ میلیون و ۸۴۵ هزار قرارداد روی، ۵۸۴ هزار قرارداد آلیاژ آلومینیم، ۱ میلیون و ۵۴۶ هزار قرارداد آلیاژ مخصوص آلومینیم آمریکای شمالی، ۴ هزار قرارداد پلی‌پروپیلن، ۲ هزار قرارداد پلی‌اتیلن، ۱۳ هزار قرارداد فولاد مدیترانه و ۳ هزار قرارداد فولاد خاور دور مربوط بوده است.

شایان ذکر است که برای پذیرش یک کالای جدید در بورس فلزات لندن مطالعات بسیار جامع و مبسوط امکان‌سنجی توسط بورس و با مشارکت اعضا انجام می‌شود و پس از پذیرش کالا، شرکت‌های تولیدکننده و عرضه‌کننده این محصولات برطبق قوانین و مقررات بورس، کالای تولیدی خود را از نظر دارا بودن استانداردهای مد نظر بورس به تأیید کارشناسان بورس می‌رسانند تا کالا با مارک تجاری آنها قابل تحویل به انبارهای بورس باشد.^۱

۴-۱. ابزارها و قراردادهای قابل معامله در بورس فلزات لندن

۴-۱-۱. قراردادهای آتی

قرارداد آتی^۲ توافقنامه‌ای مبتنی بر خرید یا فروش دارایی در زمان معین در آینده و با قیمت مشخص است.^۳ قرارداد آتی در حقیقت خرید و فروش کالا در زمان حال برای تحویل در یک تاریخ معین در آینده که قیمت آن در زمان امضای قرارداد تعیین شده است. فرض بر این است که در آینده این کالا تولید و تحویل داده می‌شود. اگر طبق تاریخ قرارداد کالا تحویل شود این قرارداد را یک قرارداد فیزیکی می‌نامند، اما در واقع اکثر اوقات چنین چیزی اتفاق نمی‌افتد و خیلی وقت‌ها قرارداد آینده به وسیله یک قرارداد معکوس خرید یا فروش تسویه می‌شود.

۴-۱-۲. قراردادهای اختیار معامله

قراردادهای اختیاری: به‌طور کلی، می‌توان حق اختیار معامله را به دو دسته تقسیم کرد: «اختیار خرید»^۴ و «اختیار فروش».^۵ یک اختیار خرید در واقع این حق (و نه الزام) را به دارنده آن می‌دهد، که دارایی موضوع قرارداد را با قیمت معین و در تاریخ مشخص یا قبل از آن، بخرد. به همین ترتیب، یک اختیار فروش به دارنده آن این حق را می‌دهد که دارایی موضوع قرارداد را با قیمت معین و در تاریخ مشخصی

۱. همان، فروردین‌ماه ۱۳۸۹.

2. Futures Contract

۳. جان هال، ۱۳۸۵، ص ۲۶.

4. Call Option

5. Put Option

و یا قبل از آن بفروشد. قیمتی را که در قرارداد ذکر می‌شود، «قیمت توافقی»، یا «قیمت اعمال»^۱ و تاریخ ذکر شده در قرارداد را، اصطلاحاً «تاریخ انقضا» یا «سررسید اختیار معامله»^۲ می‌گویند. اختیار خرید یا فروش، هر کدام به دو نوع اروپایی و آمریکایی تقسیم می‌شود. قرارداد «اختیار اروپایی»^۳ فقط در تاریخ سررسید قابلیت اعمال دارد. در حالی که قرارداد «اختیار آمریکایی»^۴ در هر زمانی قبل از تاریخ سررسید یا در تاریخ سررسید قابل اعمال است. شایان ذکر است که یک «ورقه اختیار معامله» به دارنده آن «حق» یا «اختیار» انجام کاری را می‌دهد؛ نه اینکه او را «ملزم» به انجام کاری کند. این ویژگی، وجه تمایز ورقه اختیار معامله از قراردادهای آتی است. دارنده قرارداد آتی با «موضع پیش‌خرید» به خرید دارایی با قیمت معین و در زمان مشخصی در آینده متعهد می‌شود. ولی دارنده «اختیار خرید» امکان این انتخاب را دارد که دارایی پایه را با قیمت معین و در زمان معین در آینده بخرد یا خیر. انعقاد یک قرارداد آتی هیچ هزینه‌ای دربر ندارد (بجز الزاماتی که درباره «حساب ودیعه» وجود دارد و در فصل دوم توضیح خواهیم داد)، ولی یک سرمایه‌گذار باید هزینه حق اختیار معامله یا «قیمت قرارداد اختیار»^۵ را پردازد. بورس اختیار معامله شیکاگو (CBOE) از بزرگ‌ترین بورس‌های جهان در معاملات اوراق اختیار معامله سهام است.^۶

۳-۴-۱. قرارداد اختیار معامله میانگین قیمت معامله شده

قرارداد اختیار معامله میانگین قیمت معامله شده^۷ یک نوع قرارداد اختیار معامله است که به صورت نقدی تسویه می‌شود. قیمت تسویه دارایی پایه^۸ این قرارداد برابر میانگین قیمت تسویه روزانه یک کالا در یک ماه منتهی به تاریخ سررسید می‌باشد. از آنجایی که بسیاری از مصرف‌کنندگان در صنایع، قیمت‌های مواد را براساس قیمت‌های بورس فلزات لندن تخمین می‌زنند این سیستم به وجود آمده است که براساس قیمت‌های متوسط عمل می‌کند. قراردادهای اختیار معامله میانگین قیمت معامله شده ترکیبی از قراردادهای آتی و اختیار معامله است. مصرف‌کنندگانی که براساس قیمت‌های متوسط خریداری می‌کنند از این قراردادها استفاده می‌کنند.^۹

1. Exercise Price (Strike Price)
2. Exercise Date or Expiration Date or Maturity
3. European Option
4. American Option
5. Up front Fee

۶. هال، ۱۳۸۵، ص ۳۲.

7. Traded Average Price Options (TAPOs)
8. Strike Price

۹. جواد فلاح، فروردین‌ماه ۱۳۸۹.

۵-۱. نوع و نرخ انواع کارمزدها

انواع و نرخ کارمزدهایی که توسط اتاق پایاپای لندن (LCH)^۱ از معاملات انجام شده در بورس فلزات لندن دریافت می‌شوند عبارتند از:

- کارمزد گرفتن آمار و اطلاعات: برای همه قراردادهای ۰/۰۲ پوند،
- کارمزد ثبت‌نام: برای معاملات همزمان ۰/۰۱ پوند و برای معاملات عادی ۰/۰۵ پوند،
- کارمزد تسویه نقدی: برای قراردادهایی که تسویه نقدی می‌شوند ۰/۰۵ پوند،
- کارمزد اعمال اختیار: برای همه اختیارها ۰/۲ پوند،
- کارمزد تحویل: برای همه قراردادهایی که تحویل فیزیکی می‌شوند ۰/۲ پوند.^۲

۶-۱. نهاد ناظر و الگوی نظارت بر فعالیت‌های بورس فلزات لندن^۳

بورس فلزات لندن تحت نظارت سازمان نظارت بر خدمات مالی^۴ که یکی از بالاترین مراجع نظارتی در انگلستان است به‌طور مستقل از دولت عمل می‌کند، فعالیت می‌نماید. قانون خدمات و بازارهای مالی انگلستان مصوب سال ۲۰۰۰ میلادی سازمان نظارت بر خدمات مالی را به‌منزله تنها مرجع قانونی ناظر برای همه کاروکسب‌های مالی شناسایی و معرفی کرده است که خود را پاسخگوی خزانه‌داری و پارلمان انگلستان می‌داند. براساس قانون مذکور سازمان نظارت بر خدمات مالی چهار هدف زیر را در نظام مالی انگلستان دنبال می‌کند:

- اعتماد مردم به نظام مالی انگلستان را حفظ کند،
- اطلاعات مردم را نسبت به نظام مالی انگلستان افزایش دهد،
- حمایت لازم را از مشتریان بازار به‌عمل آورد و در عین حال توجه کند که مشتریان به مسئولیت‌های خویش واقف باشند،
- امکان و مجال بروز جرائم مالی را کاهش دهد.

شایان ذکر است سازمان خدمات مالی انگلستان از هفت واحد به‌شرح زیر تشکیل شده که این واحدها به‌صورت کاملاً سازماندهی شده با هسته مرکزی که مسئولیت نظارت مستمر بر فعالیت این واحدها را دارد، در ارتباط هستند.

۱. واحد اجرای قانون،
۲. واحد صدور مجوز،

1. London Clearing House (LCH)

۲. همان، آذرماه ۱۳۸۸.

3. <http://www.fsa.gov.uk/>

4. Financial Services Authority (FSA)

۳. واحد استانداردهای حمایتی،
۴. واحد مصرف‌کنندگان،
۵. واحد استانداردهای هدایت صنعت،
۶. واحد ارزیابی ریسک،
۷. واحد نظارت عمومی.

به‌علاوه، این واحدها همواره با یکدیگر در تعامل می‌باشند. نخستین واحد یعنی واحد اجرای قانون مسئولیت اعمال ضوابط قانونی برای شرکت‌ها و اشخاص را برعهده دارد. این واحد از یکسو با هسته مرکزی و ازسوی دیگر با تمامی شرکت‌های ارائه‌کننده خدمات مالی در تعامل مستمر است که درواقع یکی از مهمترین ارکان (FSA) محسوب می‌شود. درخواست شرکت‌ها برای اخذ مجوز و پروانه فعالیت و سایر اطلاعات مورد نیاز جهت ارائه خدمات مالی به واحد صدور مجوز ارجاع می‌شود. واحد استانداردهای حمایتی به بررسی آخرین تحولات در نظام‌های مالی بین‌المللی به‌ویژه در حوزه اتحادیه اروپا^۱ می‌پردازد. همچنین ارائه پیشنهادهاى مربوط به تعدیل توانگری و راه‌اندازی گروه‌های ارزیابی ریسک نیز از دیگر فعالیت‌های این واحد است. واحد تدوین استانداردهای هدایت صنعت مسئولیت تحلیل مسائل مالی شرکت‌ها به‌طور خاص را برعهده دارد. این واحد پیشنهادهاى مستمری به هسته مرکزی (FSA) در زمینه سیاست‌ها و استراتژی‌های جدید مالی ارائه می‌کند. واحد مصرف‌کنندگان مسئولیت حفظ منافع مصرف‌کنندگان را از طریق ارائه آموزش‌های متعدد و تهیه اطلاعات لازم برای مصرف‌کنندگان برعهده دارد. باتوجه به رویکرد مبتنی بر ریسک در نحوه نظارت بر شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات مالی در انگلستان، واحدی در سازمان (FSA) طراحی شده است که واحد ارزیابی ریسک نام دارد که مسئولیت تجزیه و تحلیل وضع موجود برعهده این واحد می‌باشد.

وضع مقررات، تعیین ضوابط، ارائه رهنمود و تعیین سیاست‌های کلی عمده اختیارات و مسئولیت‌های سازمان نظارت بر خدمات مالی می‌باشد. این نهاد در راستای ایفای مسئولیت‌های خود باید به رعایت موارد زیر توجه داشته باشد:

- به‌کارگیری منابع خویش به اقتصادی‌ترین و کارآمدترین وجه ممکن،
- به رسمیت شناختن مدیران شرکت‌های مشمول مقررات قانون خدمات و بازارهای مالی انگلستان،
- رعایت اعتدال در ایجاد فشار بر بازار یا ایجاد مانع و محدودیت برای آن،
- ایجاد تسهیلات و گشودن راه برای نوآوری،

- توجه به ویژگی بین‌المللی خدمات مالی و موضع رقابتی انگلستان در دنیا،
- گشودن راه برای رقابت و سعی در اینکه نظارت اثر نامطلوبی بر رقابت نداشته باشد.

۲. معرفی اجمالی گروه بورس تجاری شیکاگو^۱

گروه بورس تجاری شیکاگو مجموعه‌ای متشکل از بورس تجاری شیکاگو، هیئت تجاری شیکاگو^۲، بورس بازرگانی نیویورک^۳ و بورس کالاها^۴ می‌باشد که انواع مختلفی از قراردادهای آتی و اختیار در آن قابل معامله است.

گروه‌های کالایی که در بورس‌های مذکور قابل معامله هستند عبارتند از:

۱. در بورس تجاری شیکاگو انواع قراردادهای آتی و اختیار معامله محصولات کشاورزی، ارز، شاخص سهام، نرخ بهره و وضعیت هوا قابل معامله است.
۲. در هیئت تجاری شیکاگو انواع قراردادهای آتی و اختیار معامله محصولات کشاورزی، ارز، شاخص سهام، نرخ بهره و انرژی قابل معامله است.
۳. در بورس بازرگانی نیویورک انواع قراردادهای آتی و اختیار معامله محصولات کشاورزی، انرژی و فلزات قابل معامله است.

۴. در بورس کالاها انواع قراردادهای آتی و اختیار معامله طلا، نقره و مس قابل معامله است.

اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو بخشی از بورس تجاری شیکاگو است که علاوه بر تسویه کلیه قراردادهای CME، برای هیئت تجاری شیکاگو نیز خدمات تسویه انجام می‌دهد. اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو در طول فعالیت خود هرگز تجربه نکول هیچ قراردادی را نداشته است، این مطلب نشان‌دهنده این است که اتاق پایاپای بورس مذکور توانسته است به خوبی به وظایف خود عمل کند. بورس تجاری شیکاگو جهت خدمت‌رسانی بیشتر به اعضا و کمک به تسویه سریع تعهدات و صیانت از مفاد قراردادها، مبادرت به تأسیس اتاق پایاپای کرده است. با توجه به اینکه کلیه قوانین این بورس منطبق بر قوانین کمیسیون تجاری آتی کالا^۵ می‌باشد، قوانین اتاق پایاپای نیز به‌عنوان زیرمجموعه بورس مذکور از قوانین کمیسیون تجاری آتی کالا تبعیت می‌کند.

مدیریت اتاق پایاپای برعهده کمیته ریسک اتاق پایاپای^۶ بوده و فعالیت‌ها و تصمیمات آن تابع تأیید هیئت مدیره بورس است. مدیر اجرایی اتاق با تأیید کمیته اجرایی، رئیس اتاق پایاپای را انتخاب

1. Chicago Mercantile Exchange Group (CME Group)
2. Chicago Board Of Trade (CBOT)
3. New York Mercantile Exchange (NPMEX)
4. Commodities Exchange (COMEX)
5. Commodity Futures Trading Commission (CFTC)
6. Clearing House Risk Committee

می‌نماید که مسئولیت هدایت عملیات روزانه اتاق پایاپای و اجرای قوانین در اتاق را برعهده دارد.^۱ در ادامه به شرایط عمومی عضویت در اتاق پایاپای، سرمایه مورد نیاز برای عضویت، انواع سپرده‌های تضمین و سیستم‌های مورد استفاده برای تسویه قراردادهای در اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو اشاره شده است.

۲-۱. سیستم‌های مورد استفاده برای تسویه در اتاق پایاپای

در بورس تجاری شیکاگو از سه سیستم FEC، BPS و GPS برای انجام امور تسویه استفاده می‌شود. شایان ذکر است در بورس مذکور امور مربوط به ایجاد و راه‌اندازی نرم‌افزارهای معاملاتی به شرکت‌های مختلف فعال در این زمینه که در خارج از مجموعه بورس تجاری شیکاگو می‌باشند، واگذار شده است.

۲-۱-۱. سیستم FEC

سیستم FEC^۲ یکی از سیستم‌های مورد استفاده توسط اعضای اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو است که از طریق آن این اعضا با اتصال به اینترنت و از درون دفاتر خود می‌توانند انواع مختلفی از معاملات را وارد و تجزیه و تحلیل کنند.

۲-۱-۲. سیستم BPS

یکی از سیستم‌های مورد استفاده در اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو، سیستم پرداخت کارگزاران^۳ است. این سیستم پرداخت‌ها و دریافت‌های کارگزاران به فعالان بازار، از طریق بدهکار و بستانکار نمودن حساب‌های بانکی را تسهیل می‌کند. این سیستم هزینه گزاف مربوط به تهیه و توزیع صورت‌حساب‌های ماهیانه به کارگزاران را حذف کرده است و گزارش‌های روزانه، ماهیانه و فایل‌های اطلاعاتی مربوط به جزئیات انجام معامله، حجم و هزینه هر یک از معاملات را برای فعالان بازار ارسال می‌کند. همچنین گزارش‌های ماهیانه بانکی را برای کارگزاران و فعالان بازار صادر می‌کند. همه اعضا و فعالان بازار جهت صدور صورت‌حساب و پرداخت‌های خود به این سیستم نیازمند هستند.

۲-۱-۳. سیستم GPS

یکی دیگر از سیستم‌های مورد استفاده در بورس تجاری شیکاگو نظام هماهنگ پرداخت^۴ است که عملیات محاسبه کارمزد به صورت لحظه‌ای، فرآیند پرداخت اتوماتیک و مشاهده آنی معاملات را

۱. جواد فلاح، اسفندماه ۱۳۸۹.

2. Front-End Clearing System
3. Brokerage Payment System (BPS)
4. Give-up Payment System (GPS)

برای فعالان بازار امکانپذیر می‌سازد. این سیستم پرداخت‌های انتقالی معاملات بانکی بین فعالان بازار را از طریق سیستم Harris Bank ACH به‌طور اتوماتیک انجام می‌دهد. همچنین در بخش بعدی گزارش سیستم‌های مورد استفاده برای تسویه قراردادها شامل FEC، BPS و GPS معرفی شدند. این سیستم‌ها توسط شرکت‌های خارج از مجموعه بورس تجاری شیکاگو طراحی و راه‌اندازی شده‌اند که توانسته‌اند امکانات متنوعی را در جهت تسهیل امور تسویه برای اعضا ایجاد کنند.

۳. بورس کالای ایران

با توجه به بند «ج» ماده (۹۵) قانون برنامه سوم و بند «الف» ماده (۱۵) قانون برنامه چهارم، شورای عالی بورس موظف به تشکیل و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شد که به‌عنوان یک بورس رسمی و غیرانتفاعی به ثبت رسیده است.

در پی این امر، بورس فلزات در شهریورماه ۱۳۸۲ به‌عنوان اولین بورس کالای کشور فعالیت خود را آغاز کرد و پس از آن نیز بورس کالای کشاورزی در شهریورماه ۱۳۸۳ شروع به فعالیت نمود. در آذرماه ۱۳۸۵ براساس مصوبه شورای عالی بورس و قانون جدید بازار اوراق بهادار، تشکیل شرکت بورس کالای ایران با ادغام بورس فلزات و کشاورزی مد نظر قرار گرفت و پس از پذیره‌نویسی و برگزاری مجمع عمومی، شرکت بورس کالای ایران از ابتدای مهرماه ۱۳۸۶ فعالیت خود را آغاز کرد. در بهمن‌ماه سال ۱۳۸۶ رینگ محصولات پتروشیمی به گروه محصولات فلزی و کشاورزی اضافه شد تا بورس کالا با سه رینگ کالایی به فعالیت خود ادامه دهد. در این مدت محصولات مختلفی نیز در بورس کالا عرضه شده و هم‌اکنون بورس کالای ایران به دادوستد انواع محصولات صنعتی و معدنی (فلزی و معدنی)، پتروشیمی و کشاورزی در قالب معاملات نقد، نسبی و سلف مشغول است. از مهمترین اهداف و آثار بورس کالا می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ساماندهی بازار کالاها از طریق مکانیسم اجرایی ناظر بر تعهدات و تضمین منافع طرفین معامله،

- کشف و شفاف‌سازی قیمت کالاها براساس تعامل و تقابل عرضه و تقاضا و نیاز بازار،

- برقراری امکان اعمال مدیریت ریسک در بازار،

- توسعه سرمایه‌گذاری و فراهم‌سازی تسهیلات مالی برای خرید و فروش،^۱

- کمک به اصلاح بازار سنتی و تسهیل دادوستد کالاها،

1. <http://ime.co.ir/site/۳۴۷/default.aspx>

- کمک به کاهش رانت اختلاف قیمت معاملاتی با بازار به خصوص در بازار محصولات صنعتی که به صورت انحصاری عرضه می‌شود.^۱

۳-۱. رویه انجام معاملات در بورس کالای ایران

براساس مواد (۱۷) و (۱۸) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی^۲ دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس را از نظام قیمتگذاری خارج نماید. به عبارت دیگر براساس مفاد مواد (۱۷) و (۱۸) قانون فوق، خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد و قیمتگذاری کالاهایی که در بورس کالا معامله می‌شوند براساس کشف قیمتی خواهد بود که در بورس کالا تعیین می‌شوند.

با توجه به مفاد دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۹/۷/۵ رویه انجام معاملات در بورس کالای ایران بدین صورت است که هر مشتری جهت انجام معاملات در بورس کالا باید کد معاملاتی اخذ کند. این کد در بورس کالا منحصر به فرد بوده و معاملات مشتری از طریق آن صورت می‌گیرد، پس از اخذ کد معاملاتی هر مشتری برای انجام معامله اقدام به تکمیل فرم سفارش خرید یا فروش (که توسط بورس طراحی شده)، نزد کارگزاری می‌کنند.

براساس ماده (۷) دستورالعمل ثبت سفارش کالا در بورس کالای ایران مصوب ۱۳۸۶/۲/۹ و اصلاحیه ۱۳۸۸/۱۲/۴ و ۱۳۸۹/۶/۲۷ اخذ سفارش خرید از مشتری توسط کارگزار منوط به واریز وجهی به عنوان پیش پرداخت خرید، حداقل به میزان ۱۰ درصد بهای تقریبی معامله به حساب بانکی خاصی که کارگزار طبق شرایط اعلامی بورس جهت دریافت پیش پرداخت مشتریان افتتاح نموده است، می‌باشد (برای خرید تمامی محصولات).

البته بورس می‌تواند حسب شرایط بازار میزان پیش پرداخت را برای عرضه تا ۱۰۰ درصد بهای تقریبی معامله افزایش دهد. در این موارد بورس موظف است این تغییرات را طی اعلامیه

۱. گزارش نقش بورس کالا و نفت در تحقق اهداف سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴، معاونت اقتصادی و پشتیبانی، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، شماره ۹۰۳۱۴، شهریورماه ۱۳۹۰، شرکت بورس کالای ایران.

۲. ماده (۱۷) - خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد.

ماده (۱۸) - دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس را از نظام قیمتگذاری خارج نماید.

تبصره - دارو از شمول این ماده مستثناست.

عرضه به عموم اعلام نماید. در شرایط فعلی قبل از انجام معامله نقدی در بورس کالایی، مشتری باید جهت خرید محصولات پتروشیمی ۱۰ درصد، جهت خرید گروه فولاد ۱۰۰ درصد و جهت خرید مس ۱۰ درصد مبلغ کل معامله را به حساب شرکت کارگزاری واریز کند. براساس تبصره «۴» این ماده بورس موظف است از ثبت و اجرای سفارش‌هایی که مقررات این ماده درخصوص آنها رعایت نشده است، در سیستم معاملات، جلوگیری کند.

در صورت واریز وجه توسط مشتری، کارگزار اقدام به خرید کالای مورد نظر وی می‌نماید. پس از انجام معامله پیش‌فاکتوری برای مشتری ارسال می‌گردد که شامل مشخصات دقیق کالای معامله شده اعم از قیمت، مقدار، وجه نهایی معامله انجام شده، میزان کارمزد، نوع معامله، محل تحویل، زمان تحویل و... می‌باشد. مشتری ملزم است پس از رؤیت پیش‌فاکتور مذکور، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری سوم پس از انجام معامله، مابقی وجه معامله را به حساب شرکت کارگزاری واریز نماید. فروشنده نیز تا ۱۵ روز از تاریخ تحویل مهلت دارد کالای خود را تحویل خریدار بدهد. روش انجام معاملات در بورس کالا به وسیله کارگزار بدین قرار می‌باشد: در بازار فیزیکی بورس کالای ایران معاملات به دو روش حراج حضوری و حراج پیوسته^۱ انجام می‌گیرد. مراحل انجام معاملات به روش حراج حضوری به شرح زیر می‌باشد (مواد (۱۷) و (۱۸)).

- پیش‌گشایش: در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد نماید. لکن معامله‌ای انجام نمی‌شود.

- مظنه‌یابی: کلیه سفارشات فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

- الف) امکان ورود و حذف سفارشات وجود ندارد.
- ب) امکان افزایش حجم تقاضای خریداران و کاهش حجم عرضه فروشندگان وجود ندارد.
- ج) فروشندگان صرفاً در یک‌سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان عرضه را دارند.
- د) فروشندگان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند.
- ه) خریداران می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده افزایش دهند.
- و) کاهش حجم هر سفارش خرید صرفاً قبل از برابری قیمت آن با قیمت بهترین سفارش

۱. حراجی است که پیش از دوره گشایش آغاز و تا پایان جلسه معاملات ادامه می‌یابد.

فروش ثبت شده امکانپذیر است.

ز) چنانچه حجم عرضه بیشتر از مجموع تقاضاهایی باشد که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت تطبیق‌یافته و به میزان مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.

ح) چنانچه در پایان این مرحله هیچ خریداری قیمت فروشنده را نپذیرد امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یک بار توسط ناظر معاملات وجود دارد.

- رقابت: در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروش را پذیرفته‌اند بیش از میزان کل عرضه باشد، سفارش خریداران مذکور وارد مرحله رقابت می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

الف) سفارشات فروشندگان قابل تغییر نمی‌باشد.

ب) خریداران حق تغییر حجم تقاضای وارده را ندارند.

ج) خریداران صرفاً می‌توانند قیمت تقاضای خود را افزایش دهند.

د) در پایان مرحله رقابت، معاملات براساس اولویت‌های موضوع ماده (۵)^۱ این دستورالعمل انجام می‌شود.

ه) در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان قیمت مجاز،^۲ حجم تقاضاهایی که سقف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم عرضه باشد. عرضه به روش تسهیم به نسبت^۳ انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت، مقادیر تخصیص‌یافته به هریک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص،^۴ گرد می‌شود.

۴. مرحله نظارت: این مرحله پس از پایان زمان معاملات، جهت انجام اقدامات ناظر بازار از جمله تأیید معاملات می‌باشد (بند «۴» ماده (۱۸)).

۵. مازاد عرضه: همچنین در صورتی که حجم عرضه در پایان مرحله مظنه‌یابی از تقاضاهایی که قیمت عرضه‌کننده را پذیرفته‌اند بیشتر باشد، مازاد عرضه در این مرحله قابل معامله می‌باشد. خریداران می‌توانند با ارائه تقاضای خرید با قیمت معاملات انجام شده در پایان مرحله مظنه‌یابی،

۱. ماده (۵) - معاملات بورس باید همواره بر مبنای رقابت و به یکی از روش‌های حراج انجام شود. اجرای سفارش‌ها براساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها براساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی خواهد بود.

۲. محدوده نوسان قیمت مجاز: حداکثر تغییرات قیمت سفارش‌ها و معاملات نسبت به قیمت پایه است.

۳. رویه تسهیم به نسبت: شیوه تخصیص کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا است که مطابق آن کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای تخصیص‌یافته به هر سفارش، معادل حجم سفارش ثبت شده تقسیم بر کل سفارش‌های ثبت شده، ضربدر کل کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای قابل عرضه است.

۴. واحد پایه تخصیص: کمترین مقدار جهت تخصیص در هر نماد معاملاتی است که تخصیص‌های کارگزار به مشتریان باید مضرب صحیحی از آن باشد.

اقدام به خرید عرضه‌های مازاد نمایند. مرحله عرضه مازاد از پایان مرحله نظارت آغاز و حداکثر تا پایان روز جاری معاملاتی ادامه می‌یابد.

طبق ماده (۱۹) این دستورالعمل^۱ مراحل انجام معاملات به روش حراج پیوسته به شرح زیر می‌باشد:

- **پیش‌کشایش:** مرحله ابتدایی معاملات است که در آن امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش وجود دارد لکن معامله‌ای انجام نمی‌شود.

- **مرحله گشایش:** این مرحله بلافاصله پس از مرحله پیش‌کشایش است و در آن، سفارش‌های موجود در سامانه معاملات براساس سازوکار حراج تک‌قیمتی انجام می‌شود.

- **مرحله پیوسته:** این مرحله پس از انجام مرحله گشایش شروع و در آن به محض تطبیق قیمت سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملاتی، معامله انجام می‌شود.

- **مرحله حراج تک‌قیمتی پایانی:** این مرحله پس از خاتمه مرحله پیوسته شروع می‌شود. طی این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش توسط کارگزاران وجود دارد لکن معامله‌ای انجام نمی‌شود. در پایان این مرحله سفارش‌های موجود در سامانه معاملات براساس سازوکار حراج تک‌قیمتی اجرا می‌شود.

- **مرحله معاملات پایانی:** مرحله پایانی جلسه معاملاتی است که طی آن ورود سفارش و انجام معامله صرفاً با قیمت پایانی امکانپذیر است.

سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملات، حداقل باید حاوی: نماد معاملاتی، تعیین برای خرید یا فروش بودن سفارش، اعتبار زمانی سفارش، حجم سفارش، نوع سفارش و شرایط قیمتی آن، کد معاملاتی باشند (ماده (۲۰)).

با توجه به این دستورالعمل، فرآیند عملیاتی معاملات در رینگ معاملات بورس به شرح زیر صورت می‌گیرد:

• **زمان سبز (سه دقیقه):** از لحظه‌ای که اعلام عرضه کالا بر روی تابلوی تالار قرار می‌گیرد زمان سبز مربوط به آن کالا آغاز می‌شود. این زمان اختصاص به وارد کردن دستورات خرید و فروش دارد که به وسیله کارگزاران فروشندگان و کارگزاران خریداران انجام می‌گیرد.

• **زمان زرد (یک دقیقه):** پس از اتمام زمان سبز، زمان زرد شروع می‌شود که اصطلاحاً به زمان حراج معروف است (یک دقیقه). در طی زمان حراج قیمت قابل تغییر است، بدین ترتیب که فروشنده فقط مجاز به کاهش قیمت پیشنهادی خود بوده و خریدار می‌تواند قیمت بالاتری را

۱. دستورالعمل ثبت سفارش کالا در بورس کالای ایران مصوب ۱۳۸۶/۲/۹ و اصلاحیه ۱۳۸۸/۱۲/۴ و ۱۳۸۹/۶/۲۷.

(حداکثر تا سقف پیشنهادی فروشنده) پیشنهاد دهد.

• **زمان قرمز (یک دقیقه):** (زمان رقابت): اگر مقدار تقاضایی که سقف قیمت پیشنهادی فروشنده را پذیرفته، بیش از مقدار عرضه باشد معاملات وارد زمان رقابت می‌شود و در این زمان کارگزار خریدار می‌تواند قیمتی بالاتر از قیمت فروشنده پیشنهاد نماید و بدیهی است پس از اتمام این زمان، سیستم دستورات خرید و فروش را براساس بالاترین قیمت‌ها مرتب نموده و آنها را با هم تطابق می‌دهد.

۲-۳. کالاهای پذیرفته شده در بورس کالای ایران

قبل از بررسی عملکرد بورس کالای ایران لازم است، به کالاهای پذیرفته شده در بورس کالای ایران اشاره مختصری شود. در حال حاضر تعداد کل کالاهای پذیرش شده در بورس کالای ایران در سه گروه کالایی، محصولات کشاورزی، محصولات صنعتی و معدنی (شامل فلزات و...) و محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی شامل ۱۸۲ قلم کالا بوده است. از این میان ۴۹ کالا مربوط به گروه محصولات صنعتی و معدنی، ۶۲ کالا مربوط به گروه محصولات کشاورزی و ۷۱ کالا مربوط به گروه محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی است.

از میان کالاهای کشاورزی ۳۰ قلم، کالاهای صنعتی ۳۸ قلم کالا و از میان محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی ۶۰ قلم تاکنون به صورت مداوم در بورس عرضه شده و معاملات تقریباً مستمری داشته‌اند. در این میان قیمت کالاهایی که پس از پذیرش به صورت مستمر در بورس کالا عرضه شده و مورد معامله قرار گرفته‌اند تا حد زیادی به قیمت‌های واقعی نزدیک‌تر بوده و این معاملات توانسته است محمل مناسبی را برای شفافیت قیمتی این محصولات و جلوگیری از رانت‌هایی که سابقاً در دادوستد این کالاها وجود داشته است، ایجاد کند.

در جداول ذیل (جداول ۱ و ۲) محصولات گروه اصلی و زیرگروه هریک از گروه‌های نفت و پتروشیمی و محصولات فلزی و معدنی به تفکیک آورده شده که فرآورده‌های نفت و پتروشیمی شامل دو گروه اصلی و ۱۴ زیرگروه اصلی و محصولات فلزی و معدنی شامل ۸ گروه اصلی و ۲۴ زیرگروه اصلی می‌باشند.

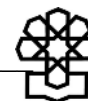
جدول ۱. کالاهای پذیرفته شده در تالار فرآورده‌های نفت و پتروشیمی بورس کالای ایران

زیرگروه اصلی	گروه اصلی	ردیف
وکیوم باتوم	گروه فرآورده‌های نفتی	۱
آیزوریسایکل		
بنزین		
لوپکات		
نفت خام		
نفت کوره		
قیر		
روغن		
اکستراکت		
دوده		
حلال		
پلیمرها		
شیمیایی (اوره، آمونیاک و متانول و...)		
گازها و خوراکیها (بوتان و آرگون و...)		
۱۴	۲	مجموع

Source: <http://ime.co.ir/site/511/default.aspx>

جدول ۲. کالاهای پذیرفته شده در تالار محصولات فلزی و معدنی بورس کالای ایران

زیرگروه اصلی	گروه اصلی	ردیف
مقاطع طولی	گروه فولاد	۱
مقاطع تخت		
شمش‌ها		
قراضه		
شمش‌ها	گروه آلومینیم	۲
مقاطع		
کاتد مس	گروه مس	۳
اسلب مس		
مفتول مس		
بیلت مس		
ورق مس		
مس کم‌عیار		
شمش روی	گروه روی	۴
شمش سرب	گروه سرب	۵

زیرگروه اصلی	گروه اصلی	ردیف
طلا	گروه فلزات گرانبها	۶
نقره		
شمش نیکل	گروه نیکل	۷
پلت نیکل		
سولفور مولیبدن	گروه مواد صنعتی و معدنی	۸
کنسانتره فلزات گرانبها		
سیمان		
زغال سنگ		
سنگ آهن		
کک		
۲۴	۸	مجموع

Source: <http://ime.co.ir/site/508/default.aspx>

۳-۳. عملکرد رینگ محصولات فلزی و معدنی

به دلیل عمر کوتاه معاملات در بورس های کالایی کشور (بورس فلزات به عنوان اولین بورس کالایی کشور فقط ۹ سال سابقه دارد) روند افزایشی فعالیتها و عملکرد بورس کالای ایران طبیعی است. این روند در تمامی گروه های کالایی محسوس می باشد. براساس جدول ۵ از ابتدای فعالیت بورس کالای ایران تاکنون حدود ۷۶ میلیون تن انواع کالاها با ارزش معاملات حدود ۸۹۲ هزار میلیارد ریال مورد معامله قرار گرفته اند (جدول ۴ و ۵).

مطابق جدول ۳ آمار معاملات بورس کالای ایران طی ۶ ماه نخست سال جاری نشان می دهد محصولات مختلفی در دو تالار داخلی و صادراتی در ۳ رینگ معاملاتی محصولات صنعتی، فرآورده های نفت و پتروشیمی، کشاورزی به صورت نقدی، سلف و نسیه، دادوستد و با احتساب معاملات آتی کل ارزش معاملات بورس با رشد ۱۴۳ درصدی روبرو شد. همچنین حجم کل معاملات محصولات از ابتدای سال ۱۳۹۰ تا پایان شهریور سال ۱۳۹۱ به استثنای طلا در شرکت بورس کالا طی مدت مذکور ۹ میلیون و ۶۸۸ هزار و ۲۲۰ تن بود که به ارزش ۲۵۸ تریلیون و ۹۰۶ میلیارد و ۵۵۵ میلیون و ۹۲۳ هزار ریال دادوستد شد. طلا نیز به میزان ۵۶ کیلوگرم طی دوره مذکور مورد معامله قرار گرفت.^۱

۱. ماهنامه بورس کالا، شماره ۵۹، شهریورماه ۱۳۹۱، ص ۱۳.

جدول ۳. حجم و ارزش محصولات معامله شده در بورس کالا طی دوره سال ۱۳۹۱ و مقایسه با مدت مشابه سال قبل

درصد از کل		درصد تغییرات		از تاریخ ۱۳۹۱/۱/۱ لغایت ۱۳۹۱/۶/۳۱		از تاریخ ۱۳۹۰/۱/۱ لغایت ۱۳۹۰/۶/۳۱		عنوان
ارزش	حجم	ارزش	حجم	ارزش (هزار ریال)	حجم (تن)	ارزش (هزار ریال)	حجم (تن)	
۲۸/۷۳	۵۷/۳۳	۶۳	۷	۷۴,۳۹۰,۴۱۲,۲۳۴	۵,۵۵۴,۰۱۱	۴۵,۵۵۸,۳۳۰,۰۶۵	۵,۱۹۳,۲۳۲	محصولات فلزی و معدنی
-/۴۳	۱/۵۹	۸۴	۸۶	۱,۱۰۹,۰۷۴,۱۲۰	۱۵۴,۴۲۴	۶۰۲,۳۲۵,۳۸۲	۸۲,۹۵۴	محصولات کشاورزی
۱۵/۴۲	۴۱/۰۸	۳۰	۱	۳۹,۹۱۶,۵۶۴,۶۵۹	۳,۹۷۹,۷۸۵	۳۰,۷۴۳,۶۹۴,۹۵۲	۳,۹۳۸,۷۷۰	محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی
۵۵/۴۰	—	۳۸۵	۲۱۵	۱۴۳,۴۳۵,۴۳۲,۲۵۰	۱,۷۶۷,۱۳۵	۲۹,۵۴۷,۲۸۹,۸۴۰	۵۶۱,۶۲۵	آتی*
-/۰۲	—	-۹	-۴۵	۵۲,۳۱۲,۹۰۰	۵۶	۵۷,۳۱۹,۷۷۵	۱۰۱	طلا**
۱۰۰	۱۰۰	۱۴۳	۵	۲۵۸,۹۰۶,۵۵۵,۹۲۳	۹,۶۸۸,۲۲۰	۱۰۶,۵۰۸,۹۶۰,۰۱۴	۹,۲۱۴,۹۵۶	جمع کل

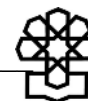
مأخذ: ماهنامه بورس کالا، شماره ۵۹، شهریورماه ۱۳۹۱، ص ۱۳.

* تعداد قراردادهای آتی در جمع کل محاسبه نشده است.

** واحد طلا به کیلوگرم می‌باشد و در جمع کل محاسبه نشده است.

توضیح: حجم و ارزش معاملات کالای صادراتی طی دوره سال ۱۳۹۱ به ترتیب معادل ۱,۵۰۲,۲۳۱ تن و ۹,۷۷۱,۹۰۰,۷۳۷ هزار ریال مورد معامله قرار گرفته است که از این مقدار معادل ۱,۰۵۴,۶۱۶ تن و ۷,۹۱۹,۶۶۶,۴۳۴ ارزش هزار ریال در تالار کالای صادراتی کیش انجام شده است.

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود طی ۶ ماه نخست سال جاری، رینگ محصولات صنعتی با در اختیار گرفتن ۵۷ درصد از حجم کل معاملات و ۲۹ درصد ارزش کل معاملات، در جایگاه دوم معاملات جای دارد. به علاوه در این رینگ جمعاً ۵,۵۵۴,۰۱۱ تن انواع محصولات صنعتی شامل آلومینیم، روی، فولاد و مس، کنسانتره فلزات گرانبها، کنسانتره مولیبدن، سیمان و طلا، کک متالوژی مورد معامله قرار گرفت. ارزش کل معاملات این رینگ طی مدت مذکور به ۷۴,۳۹۰,۴۱۲,۲۳۴ هزار ریال رسید و حجم و ارزش کل معاملات این رینگ نسبت به مدت مشابه سال گذشته به ترتیب ۷ و ۶۳ درصد تغییر داشته است.

جدول ۴. میزان عرضه و تقاضای محصولات فلزی و معدنی در بورس کالای ایران طی سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱

گروه کالا	میزان عرضه (هزار تن)			میزان تقاضا (هزار تن)			حجم معاملات (هزار تن)			ارزش معاملات (میلیارد ریال)	
	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	درصد تغییر	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	درصد تغییر	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱	درصد تغییر	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۹۱
فولاد	۳,۹۰۷	۳,۹۵۵	۱	۴,۱۵۴	۴,۹۴۶	۱۰	۴,۱۵۴	۴,۹۴۶	۱۹	۳۳,۰۸۶	۵۵,۳۹۳
آلومینیم	۱۳۰	۹۴	-۲۸	۷۹	۸۰	۱۹	۷۹	۸۰	۲	۲,۴۴۲	۳,۶۸۵
روی	۱	۰/۵	-۵۰	۰/۸	۰/۱	۱۸۰	۰/۲	۰/۱	۷۵	۲	۵
سنگ آهن	۲۰۰	۲۵۰	۲۵	۲۰۰	۲۵۰	۳۵	۲۰۰	۲۵۰	۲۵	۲۴۸	۲۲۶
سیمان	۸۱۶	۱۰	-۹۸	۵۸۷	۱۰	-۹۸	۵۸۷	۱۰	-۹۸	۳۳۸	۶
طلا*	۱۴۰	۱۲۰	-۹	۱۰۰	۵۰	-۷۰	۱۰۰	۱۴۰	-۷۰	۵۷	۵۲
کک	۹/۵	۸/۶	-۸	۸/۹	۸/۶	-۲	۸/۹	۸/۶	-۲	۲۶	۱۹/۷
کنسانتره	۰/۱	۰/۲	۲۰	۰/۲	۰/۲	-۴	۰/۲	۰/۳	-۴	۳۸۱	۶۴۸
کنسانتره مولیبدن	۳	۲	-۳۵	۲/۳	۱/۹	-۶۹	۲/۳	۱/۹	-۳۲	۴۸۳	۳۷۸
مس	۲۳۵	۲۶۶	-۲۰	۱۶۱	۲۵۷	۲۵	۱۶۱	۲۵۷	۵۹	۸,۵۵۰	۱۴,۰۲۹
جمع	۵,۴۰۳	۴,۵۷۶	-۱۵	۵,۱۹۳	۵,۵۵۴	۳	۵,۱۹۳	۵,۵۵۴	۷	۴۵,۶۱۵**	۷۴,۴۴۱***

مأخذ: سمیرا نصیری، گزارش بررسی اجمالی بازار محصولات صنعتی و معدنی مورد معامله در بورس کالای ایران، شماره مسلسل ۹۱۰۶۲۶، پیوست

نامه دریافت شده از بورس کالای ایران به شماره م/ع/۱۷۹۲ مورخ ۱۳۹۱/۸/۱۶.

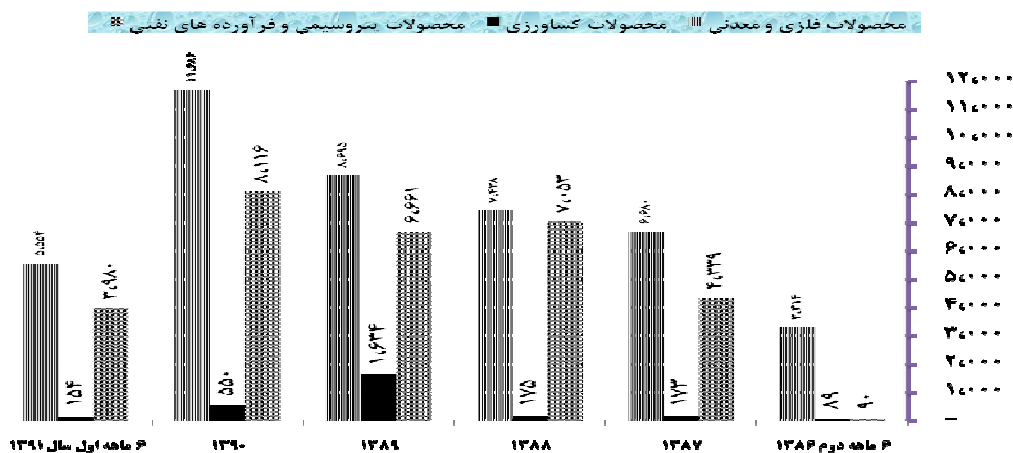
* طلا برحسب کیلوگرم محاسبه شده است.

** سرجمع ارزش معاملات در سال ۱۳۹۰ براساس محاسبات نگارنده می‌باشد.

*** سرجمع ارزش معاملات در سال ۱۳۹۱ براساس محاسبات نگارنده می‌باشد.

همان‌گونه که در جدول ۴ نمایش داده شده است میزان عرضه محصولات فلزی و معدنی در ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۵ درصد کاهش یافته است. این درحالی است که میزان تقاضا، حجم معاملات و ارزش معاملات نسبت به مشابه سال قبل افزایش یافته است.

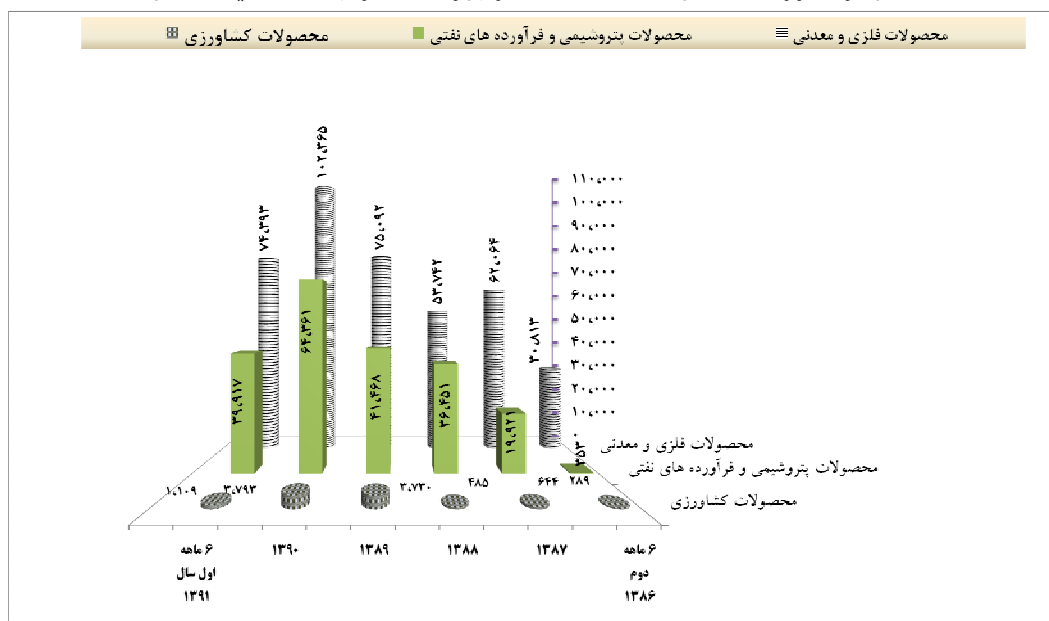
نمودار ۱. حجم محصولات معامله شده در بورس کالا از ابتدای تأسیس تاکنون (هزار تن)

مأخذ: محاسبات نگارنده.

همان‌گونه که در نمودار ۱ نیز نشان داده شده است حجم محصولات فلزی و معدنی معامله شده در شرکت بورس کالای ایران از ۳ میلیون تن در ۶ ماهه دوم سال ۱۳۸۶ به تدریج افزایش یافته و در سال ۱۳۹۰ به رقمی حدود ۱۱ میلیون تن رسیده است که حدود ۵۷ درصد از حجم کل معاملات را تشکیل می‌دهد.

نمودار ۲. ارزش محصولات معامله شده در بورس کالا از ابتدای تأسیس تاکنون (میلیارد ریال)

مأخذ: همان.

همچنین ارزش محصولات فلزی و معدنی معامله شده در بورس کالا از ابتدای تأسیس تاکنون، از ۳۰ هزار میلیارد ریال در ۶ ماهه دوم سال ۱۳۸۶ به تدریج افزایش یافته و در سال ۱۳۹۰ به رقمی حدود ۱۰۲ هزار میلیارد ریال رسیده است که این مطلب در نمودار ۲ نشان داده شده است.

براساس جدول ۵ مقدار و ارزش کالاهای معامله شده در گروه محصولات فلزی و معدنی از ۳ میلیون و ۳۱۴ هزار تن به ارزش ۳۰,۸۱۳ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۸۶ به ۵ میلیون و ۵۵۴ هزار تن و به ارزش ۷۴,۳۹۳ میلیارد ریال در پایان شهریورماه ۱۳۹۱ رسیده است.

جدول ۵. مقایسه مقدار و ارزش کالاهای معامله شده در بورس کالای ایران از بدو تأسیس تا ۶ ماهه سال ۱۳۹۱ (مقادیر به تن، ارزش به هزار ریال)

گروه‌های کالایی	۶ ماهه دوم ۱۳۸۶*		۱۳۸۷		۱۳۸۸		۱۳۸۹		۱۳۹۰		۶ ماهه اول سال ۱۳۹۱		از تاریخ ۱۳۸۶/۷/۱ لغایت ۱۳۹۱/۶/۳۱
	ارزش	حجم	ارزش	حجم	ارزش	حجم	ارزش	حجم	ارزش	حجم	ارزش	حجم	
محصولات فلزی و معدنی	۳۰,۸۱۳,۰۶۲,۶۷۶	۶,۶۷۹,۷۰۴	۶۲,۰۶۳,۹۳۴,۸۰۷	۱۳,۶۷۹,۷۰۴	۷,۴۳۸,۴۷۱	۸,۶۹۵,۴۶۰	۷۵,۰۹۲,۴۱۳,۰۷۲	۸,۶۹۵,۴۶۰	۱۱,۶۸۵,۸۰۰	۱۰۲,۳۶۴,۸۴۳,۷۴۸	۵,۵۵۴,۲۵۱	۷۴,۳۹۳,۱۷۱,۹۹۴	۳۹۸,۴۶۹,۶۹۶,۸۶۱
محصولات کشاورزی	۸۹,۲۳۵	۱۷۳,۴۶۵	۶۴۳,۶۷۴,۵۵۵	۱۷۳,۴۶۵	۱۷۵,۲۱۵	۱,۶۲۳,۸۵۱	۳,۷۲۹,۷۰۸,۹۰۹	۱,۶۲۳,۸۵۱	۵۴۹,۵۶۰	۳,۷۹۲,۸۰۳,۱۹۵	۱۵۴,۴۲۴	۱,۱۰۹,۰۷۴,۱۲۰	۱۰,۰۴۹,۰۰۳,۳۸۴
محصولات پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی	۸۹,۷۲۰	۳۵۲,۷۱۱,۰۷۰	۱۹,۹۲۱,۰۲۶,۷۷۰	۴,۳۳۹,۲۴۰	۷,۰۵۲,۹۱۹	۶,۶۶۱,۲۲۶	۴۱,۴۶۸,۲۶۰,۸۵۵	۶,۶۶۱,۲۲۶	۸,۱۱۶,۱۳۴	۶۴,۳۶۰,۸۰۳,۸۴۷	۳,۹۷۹,۵۴۵	۳۹,۹۱۶,۵۶۴,۶۵۹	۲۰۲,۴۷۰,۰۵۴,۵۸۳
آتی	—	—	۶۰,۷۳۴,۶۲۸	۳,۱۷۳	۵۳,۴۷۳	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۱,۴۰۶,۲۶۶,۰۵۰	۲۸۱,۴۰۲,۹۲۰,۷۷۸
طلا*	۲,۱۵۴,۲۲۳	۷	۵۶,۷۱۰,۷۷۷	۲۱۳	۳۲۱	۹۹,۷۱۲,۰۴۷	۳۶۷	۱۰۲,۸۰۲,۶۳۷	۲۴۷	۱۶۹,۲۱۷,۲۳۶	۵۶	۵۲,۳۱۲,۹۰۰	۵۲۲,۹۰۹,۹۱۰
جمع کل	۳۱,۴۵۶,۸۳۶,۲۵۹	۱۱,۱۹۲,۴۰۹	۸۲,۷۴۶,۰۸۱,۵۳۷	۱۴,۶۶۶,۶۰۵	۱۴,۶۶۶,۶۰۵	۱۶,۹۹۰,۵۳۷	۹۲,۱۸۳,۷۷۰,۳۵۸	۱۶,۹۹۰,۵۳۷	۱۶,۹۹۰,۵۳۷	۱۲۵,۳۱۴,۷۲۰,۸۷۳	۲۰,۳۵۱,۴۹۴	۲۵۸,۹۰۶,۵۵۵,۹۲۳	۸۹۲,۹۲۴,۵۸۵,۵۱۶

مآخذ: ۱) گزارش نقش بورس کالا و نفت در تحقق اهداف سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴، معاونت اقتصادی و پشتیبانی، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، شماره ۹۰۳۱۴، شهریورماه ۱۳۹۰، شرکت بورس کالای ایران.

۲) نامه دریافت شده از شرکت بورس کالای ایران به شماره ح م / ۵۲۵۶ مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۶.

* شرکت بورس کالای ایران از ابتدای مهرماه سال ۱۳۸۶ فعالیت خود را آغاز کرد.

* تاریخ شروع معاملات آتی از تاریخ ۱۳۸۷/۴/۱ است.

* نفت خام به میزان ۵۰۰,۰۰۰ بشکه طی سال ۱۳۹۰ مورد معامله قرار گرفت.

* واحد طلا به کیلوگرم می‌باشد و در جمع کل محاسبه نشده است.

* تعداد قراردادهای آتی در جمع کل محاسبه نشده است.

به‌علاوه در مجموع از سال ۱۳۸۶ تاکنون بالغ بر ۷۶ میلیون تن انواع کالا به ارزش ۸۹۳ هزار میلیارد ریال در بورس کالای ایران معامله شده است. همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، این معاملات همواره در حال رشد بوده، به‌طوری که طی سال ۱۳۸۸ در مقایسه با سال ۱۳۸۷، حجم معاملات محصولات فلزی و معدنی حدود ۱۱ درصد رشد داشته است. این رشد در سال ۱۳۸۹ نیز در مقایسه با سال ۱۳۸۸ ادامه یافته و برای محصولات فلزی و معدنی ۱۷ درصد بوده است، البته ذکر این نکته ضروری است که نوپا بودن این بازار و وجود ظرفیت‌های بالای عرضه (که ناشی از خلأ وجود چنین نهادی بوده است) و نیز افزایش قیمت‌های جهانی فلزات و رونق در بازارهای مسکن و فلزات علت اصلی رشد معاملات در بورس کالایی ایران در سال ۱۳۸۹ بوده است.

۴. آسیب‌شناسی عملکرد بورس کالای ایران در گروه محصولات فلزی

در شرایط اقتصادی فعلی، خریداران متقاضی در بورس کالای ایران (چه واسطه‌گران و چه تولیدکنندگان) با وجود افزایش روزافزون بهای فلزات از بیم گرانی بیش از پیش به خرید روی آورده و سبب فزونی تقاضا بر عرضه در نتیجه گرانی مضاعف محصولات شده‌اند. لذا در این زمان اولین راهی که به‌نظر می‌رسد ایجاد تسهیل در عرضه محصولات شرکت‌های خصوصی در بورس می‌باشد که متأسفانه به‌دلیل عدم ایفای تعهدات دو یا سه شرکت خصوصی در سنوات گذشته، عرضه محصولات این شرکت‌ها دچار اختلال شده است، چراکه طبق مقررات بورس، عرضه برخی از محصولات فلزی نظیر فولاد مستلزم ارائه ضمانتنامه بانکی به میزان ۱۰۰ درصد ارزش عرضه از طرف عرضه‌کننده می‌باشد که بانک‌ها نیز جهت پوشش ریسک فوق به میزان ۵۰ درصد ضمانتنامه‌ای را که تعهد کرده‌اند به‌صورت نقدی از حساب شخص متقاضی بلوکه کرده و علاوه‌بر آن معادل ۷۵ درصد ارزش ضمانتنامه را به‌صورت وثیقه ملکی از متقاضی صدور ضمانتنامه بانکی طلب می‌نمایند.

علاوه‌بر این، تخلفات بانکی اخیر مزید بر علت شده که شرایط صدور ضمانتنامه‌ها روز به روز دشوارتر شود و این مسئله باعث ایجاد مانعی جهت ورود برخی از شرکت‌های خصوصی به رینگ فلزات شده است.

از سوی دیگر سوداگران محصولات فولادی نیز سبب افزایش نرخ مضاعف این محصولات شده‌اند. در همین حال فعالان بازار آلومینیم علاوه‌بر افزایش نرخ دلار، تخصیص درصد زیادی از حجم این بازار به یک یا دو مشتری خاص را سبب افزایش نرخ و کمبود این فلز در بازار می‌دانند.

شایان ذکر است در مورد محصولات شرکت ملی مس ایران که دو فلز بحث‌برانگیز آن مس کاتد و مفتول هستند، عمده مصرف مس کاتد در صنایع تولیدی مفتول می‌باشد به طوری که مواد اولیه کارخانجات مفتول‌سازی مس کاتد بوده که متأسفانه به دلیل تحریم‌ها و همچنین افزایش نرخ ارز، واردات این محصول به هیچ وجه مقرون به صرفه نبوده و در نتیجه باید مواد اولیه مورد نیاز این کارخانه‌ها از تنها شرکت داخلی تولیدکننده یعنی صنایع ملی مس ایران تأمین شود.

محاسبه نرخ این فلز به صورت حاصل ضرب میانگین نرخ بورس فلزات لندن در یک هفته قبل از عرضه (به اضافه حدود ۸۰ دلار پرمیوم) در میانگین نرخ دلار در بازار آزاد ایران می‌باشد به نحوی که بعضاً حتی با کاهش نرخ جهانی این فلز، به دلیل افزایش نرخ دلار در بازار ایران نرخ عرضه صعودی می‌شود.

این مطلب در مورد مس مفتول نیز به همین صورت با پرمیوم (اختلاف بین قیمت نقدی و قیمت سلف) ۳۰۰ دلار که مصرف آن عمدتاً در صنایع سیم و کابل می‌باشد نیز صدق می‌کند.

ارائه پیشنهادها

۱. تسهیل در صدور ضمانتنامه بانکی و کاهش درصدی از ضمانتنامه بانکی نزد بورس کالای ایران.

۲. معرفی متقاضیان واقعی دارای پروانه بهره‌برداری و فعال به بورس کالا از طریق کمک گرفتن از وزارت صنعت، معدن و تجارت. چراکه برخی از شرکت‌های دارای پروانه عملاً غیرفعال می‌باشند.

۳. اتخاذ سیاست‌های کلان در راستای تشویق سرمایه‌گذاری در حوزه‌های انحصاری عرضه نظیر عرضه مس توسط شرکت ملی مس که به دلیل بزرگ بودن این قبیل شرکت‌ها نیاز به سرمایه‌گذاری کلان برای راه‌اندازی دارند.

۴. الزام عرضه‌کنندگان به عرضه محصولات فلزی در بورس کالا، به خصوص عرضه‌کنندگانی که به نوعی دولتی محسوب می‌شوند نظیر فولاد مبارکه و شرکت ملی مس.

منابع و مآخذ

۱. بخش‌هایی از مجموعه مطالعات انجام شده در مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش شرکت بورس کالای ایران.
۲. بورس فلزات لندن، ترجمه علیرضا جباری و عباس کحالزاده، انتشارات کیفیت، ۱۳۸۴.
۳. فلاح، جواد. اعضای اتاق پایاپای بورس تجاری شیکاگو (CME)، شماره مسلسل: ۸۸۲۱۱، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، اسفندماه ۱۳۸۸، بورس کالای ایران.
۴. فلاح، جواد. اعضای بورس فلزات لندن و گروه بورس تجاری شیکاگو، شماره مسلسل: ۸۹۳۱۸، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، اسفندماه ۱۳۸۹، بورس کالای ایران.
۵. فلاح، جواد. اعضای بورس فلزات لندن و نحوه پایاپای شدن قراردادهای معامله شده در بورس مذکور توسط اتاق پایاپای لندن، شماره مسلسل: ۸۸۲۰۵، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، آذرماه ۱۳۸۸، بورس کالای ایران.
۶. فلاح، جواد. معاملات نقد در بورس فلزات لندن (LME)، شماره مسلسل: ۸۹۳۱۵، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، بهمن‌ماه ۱۳۸۹، بورس کالای ایران.
۷. فلاح، جواد. معرفی اجمالی بورس فلزات لندن (LME)، شماره مسلسل: ۸۹۲۰۱، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، فروردین‌ماه ۱۳۸۹، بورس کالای ایران.
۸. قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی، مصوب جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ ۱۳۸۸/۹/۲۵ مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۱۶ طی نامه شماره ۳۲۶/۵۳۱۴۰ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۰ مجلس شورای اسلامی.
۹. گزارش نقش بورس کالا و نفت در تحقق اهداف سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴، معاونت اقتصادی و پشتیبانی، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش، شماره ۹۰۳۱۴، شهریورماه ۱۳۹۰، شرکت بورس کالای ایران.
۱۰. ماهنامه خبری، تحلیلی، علمی بورس کالا، سال پنجم، شماره ۵۹، شهریورماه ۱۳۹۱.
۱۱. نامه دریافت شده از شرکت بورس کالای ایران به شماره ح م / ۵۲۵۶ مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۶.
۱۲. نصیری، سمیرا. گزارش بررسی اجمالی بازار محصولات صنعتی و معدنی مورد معامله در بورس کالای ایران، شماره مسلسل ۹۱۰۶۲۶، پیوست نامه دریافت شده از بورس کالای ایران به شماره م ع/ ۱۷۹۳ مورخ ۱۳۹۱/۸/۱۶.
۱۳. نقش بورس‌های کالا در بهبود عملکرد و توسعه اقتصاد، مدیریت مطالعات اقتصادی، برنامه‌ریزی و آموزش شرکت بورس کالای ایران، آبان‌ماه ۱۳۸۷.
۱۴. هال، جان. مبانی مهندسی مالی و مدیریت ریسک، ترجمه سجاد سیاح و علی صالح‌آبادی، شرکت کارگزاری مفید، ۱۳۸۴.

15. <http://www.lchclearnet.com>

16. LME Rules and Regulations, As Authorized By The Board Of Directors, 2001.

17. <http://www.fsa.gov.uk>

18. <http://www.cmegroup.com>

19. <http://www.lme.co.uk>

20. <http://ime.co.ir/site/347/default.aspx>

21. <http://en.wikipedia.org/wiki/financial-services-Authority>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۷۲۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: آسیب‌شناسی عملکرد بورس کالای ایران (گروه صنعتی و معدنی)

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین: حسین هرورانی

ناظر علمی: فتح‌اله تاری

متقاضی: معاونت اقتصادی

ویراستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. بورس کالا

۲. رینگ فلزات

۳. بورس فلزات لندن (LME)

۴. سازمان نظارت بر خدمات مالی (FSA)

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۱۰/۱۳